

71-F-77

ROZPRAVY A PŘEDNÁŠKY STÁTOVĚDECKÉ
SPOLEČNOSTI

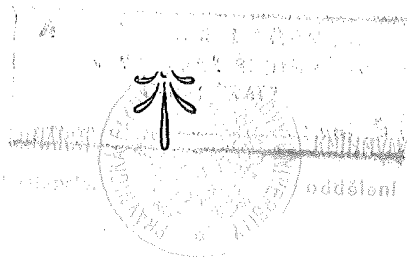
POŘÁDÁ DR. LEOP. HORÁK.

čís. 11.

Dr. Jos. Folprecht:

Nynější stav otázky
československé.

Cena Kč 3.—

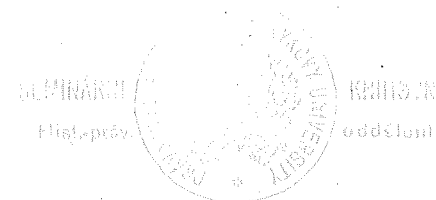

V PRAZE 1926.

Nákladem Státního ústavu pro dějiny a zeměpis. — Knižtiskárna Štokrán a spol.,
Praha-Žižkov.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY
STARÝ FOND 01522
Č. inv.:

Kulhová univ. prof.
L. ... AŠTOVKY

Ú v o d. Není opravdových rozdílů vnitřních mezi Čechy a Slováky. Čechové byli na samostatnost i poválečné výstřelky lépe připraveni než Slováci. Kvantitativních rozdílů ideových mezi Slovenskem a Čechami jsme buď nepochopili, nebo si jich nevšimli, ani my, ani Slováci. Vznik nedůvěry.

I. Doufali jsme, že nenávisť přemůžeme prací, ale vzbudili jsme jí nebezpečnou nedůvěru. Oddělený život Čechů a Slováků na Slovensku. Poměry mezi evangelíky. Platové a osobní důvody nedůvěry.

II. Jazyk, pojítka národa. Jeden jazyk nemusí býti podmínkou jednotného, pevného státu, ale je třeba jednotné výchovy, k lásce k společné zemi.

III. Jazykově jsme nesplynuli, neboť slovenština se jeví už vědeckým jazykem. Jest třeba tím nutněji ideové unifikace naší se Slovenskem.

IV. Strana lidová agituje proti Čechům důvody materialistickými, ale také ideami. Její význam a činnost.

V. Poměr slovenského katolictví k českému a k státu. Rozdílnost pojetí náboženského u Čechů a Slováků.

VI. Rozdíly slovenské a české inteligence. Nutnost společné výchovy. Nános cizích kultur na inteligenci slovenskou i českou.

VII. Odlišnost poměrů sociálních, poměr inteligence, byrokracie a správy státní k lidu.

VIII. Unifikace ideové je třeba i za podmínky snížení požadavků vlastních. Postátnění a unifikace školství národního.

IX. Poznámka o župním a obecním zřízení.

X. Význam českých politických stran na Slovensku. Působení stran politických ve prospěch zlepšení poměru československého.

Závěr.

Kupil od
Datum od
35.358

Vedle okolnosti, že přírodně nejsme se Slovenskem ve spojení právě nejpříznivějším, překážely styku našemu se Slováků bývalé uherské hranice. Proto jsme byli po staletí se Slováků ve stycích celkem malých, jež se politicky musily omezovati téměř pouze na stránku citovou; i naši pohraniční Moravané cítili sice dosti živě příbuznost svou s bývalými Slováků uherskými, ale spojení s nimi také neměli valné. Základní vlastnosti lidu slovenského nejsou jiné, než vlastnosti sousedních Čechů moravských, různí se však s t u p n ě m vývoje společenského i kulturního, je tedy rozdíl mezi obou lidmi Slováků pouze kvantitativní. Po stránce náboženské, společenské i hospodářské a tím i politické jest život nynějšího Slováků týž, jako před 30 lety život Slováků moravského. Slováci moravští nejsou méně ani více vzdáleni od Čechů nejzápadnější oblasti českého jazyka, než od Slováků z nejvýchodnější části oblasti jazyka jejich. Ale rozdíl životní intenzity mezi moravským Slovákem a Čechem a mezi moravským Slovákem a vlastním Slovákem, jež byly způsobeny většinou z vnějšku a nikoli vlastnostmi lidu, jsou druhy úmyslně zveličovány a rozhojňovány. Počítáme-li oněch 30 let, máme-li dále na zřeteli délkovou rozlehlost našeho státu, nesmíme zapomenouti také na to, že válečná a poválečná léta urychlila u nás beztak silnější sociální myšlení i změnila náboženské citění mnohem více, než se stalo na Slovensku, které nebylo na tento přerod tak připraveno jako my. Všeobecný tlak války necítili Slováci do té doby neuvěřitelně národnostně utlačovaní tak jako my, neboť Maďaři celé své území od následků války pokud možno dovedli chrániti, i na úkor ostatních zemí bývalé monarchie; bíditi sociální necítil skromný slovenský horal tak intenzivně jako český člověk, do té doby již uvyklý zvýšeným sociálním požadavkům a zlepšeným poměrům. Proto vzpruha svobody a následky pocitění této svobody nebyly u Slováků tak silné, pevné a stálé, jako u našich lidí.

Této psychologické situaci Slováků a těmto rozdílům jsme po válce neporozuměli a nerozuměli jim ani Slováci a nedovedli je ani z daleka srovnati s poměry našimi. Jestliže se podivujeme, že reformní naše myšlenky sociální i náboženské vzdáleností od Prahy ztrácejí na své intenzitě i v oblasti německých menšin, poněvadž jsou porušovány důvody národnostními, tím více blednou tyto myšlenky, jsouce přenášeny na Slovensko, poněvadž velmi často dopadají na půdu nepřipravenou, která klade odpor nejen z důvodů ideových, ale zvláště náboženských i politických. Tvrdí-li Slováci,

že nerozumíme jejich duševní podstatě, mají pravdu a možno říci, že chyby Čechů, zaviněné v kultuře i v politice, jsou sice opačné, ale stejně velké jako chyby Ludovců, máme-li na mysli slovenský lid, který nemůže a nemohl býti než zaostalý, neboť byl v zaostalosti po desítky let násilně udržován. Čechové jsou vinni tím, že přepiali svůj kulturní luk, Ludovci jej, lid lépe znajíce, z oposice k Čechům schválně kulturně vůbec nenapiali, anebo velice málo. Ludovci zaostalost lidu pochopili, ale příliš zdůraznili, Čechové si jí všímali a všímají málo. Ludovci tak učinili s úmyslem, aby rozdíl Čechů a Slováků tím více zdůraznili, aby dokázali, že jsme i svým vnitřkem a podstatou, nejen vnějším znakem, jazykem, dva národy a podávají lidu doklady této dvojakosti a úplné odlišnosti. Takto byla vzbuzena a rozšířena na Slovensku nedůvěra k Čechům u českých lidí.

Z činnosti ludové strany na Slovensku vzešel zjev, mezi katolíky neslýchaný. Nenávist k Čechům, vylučující nestrannou kritiku, živěná neustálým omíláním známých věcí, zašla tak daleko, že považují katolíky české po roztržce se stranami vládními, a tedy i s českými lidovci, za katolíky méně pravověrné, než jsou sami. Uvážíme-li, že roztržka mezi katolíky slovenskými a českými se stala v době, kdy katolicismus se mohl cítiti ohrožen vystupováním z církve a nekonfesijností, brzy po vzniku církve československé a za značného vzrůstu jiných církví a vyznání, máme na jedné straně potvrzeno, že katolíci u nás pevně doufali již v roce 1921 ve svůj značný rozkvět, katolíci slovenští pak veň doufali rovněž, mimo to však byli přesvědčeni, že nedůvěra jejich, osvědčovaná katolictví českému, prospěje jim národnostně i politicky. Tento boj katolíků proti katolíkům, takřka nesrozumitelný a málo kde nacházející obdoby, vyvrcholil ve vynucených samostatných kandidaturách českých lidovců na Slovensku r. 1925, jež však neměly valného úspěchu.

Ostatně podobně se má věc se směrnicemi náboženskými, z Prahy vycházejícími, už na Moravě. Jsou i zde často přijímány se značnou nedůvěrou, ovšem ne takovou jako na Slovensku, neboť jich nikdo neuznává k účelům separatistickým, které tam zmizely.

Jako se mýlili Slováci, kteří na Slovensku po převratě věci vzali do svých rukou, nevědouce, jaké zatěžkáci zkoušce může Slovensko se podrobiti, tak jsme se mýlili i my, oslepení a ohlušení velkým sebevědomím z úspěchů světové války; tu jsme své sociální a náboženské snahy, jež nás přivedly k touženému cíli, chtěli přenést i na Slovensko.

I.

Od voleb v listopadu 1925 vzrostl u nás neobyčejně zájem o věci slovenské, ač ve skutečnosti není příčin, kterých by pro tento zájem už dříve nebylo bývalo. Volby ukázaly, že na Slovensku jest 67% hlasů opozičních, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi společně asi 80%. Poněvadž tyto hlasy na Slovensku jsou většinou hlasy slovenských ludovců, vzrostl, když takto volbami byla dokumentována síla strany ludové (Hlinkovy), zájem o Slovensko vůbec.

Kdo z Čechů na Slovensku po převratě působili, byli zajisté často až tísněni tím, že o jejich práci, o jejich život, o štvání a nenávisť proti nim jako vetřelcům, kteréžto věci byly hlavním agitačním prostředkem strany ludové, se v Čechách nikdo nestará, nebo aspoň se stará jen málo. V Čechách bylo obecné mínění, že je nutno o věcech slovenských raději nepsat, že se samy k spokojenosti vyvinou, že je to poválečný zjev, který povede nutně k zmoudření, že je třeba jen tíše a svědomitě pracovat a práci že se poměr československý nejlépe urovná.

S počátku se zdálo, že tento způsob by mohl vésti k cíli. Ale již v r. 1921, kdy nastala roztržka ludovců s vládou a ti to vstoupili do opozice, bylo zřejmo, že tento skrývací způsob rozsévá nedůvěru mezi Slováky a Čechy, a to proto, že Slováci jsou velmi slabí proti nám a vystihli velmi dobře, že v tomto pomáhání Čechů Slovákům se skrývá pro ně nevyhnutelný výsledek: přemožení prací českou, na Slovensku vykonávanou. Slováci velmi brzy poznali, že realitou, reální prací by musili podlehnouti. Proto, sami jsouce poměrem k Maďarům pro sílu a násilí jejich jednání odkázání a navyklí na působení citové a na cit vůbec, použili ho s největší ostrovní a silou proti Čechům, zmocnili tento cit na národnostní, náboženský i společenský, vyvinuli v této věci po čtyři léta velikou agitaci osobní i tiskovou a nyní stojí zde ludovci jako vítězové v póse nepřítelů nešlechtného, ale hlavně vzhledem ke svým státotvorným krajanům poněkud uštěpačně shovívavého.

Nedůvěra ludovců k nynějším vládním stranám slovenským má příčiny osobní, náboženské a materiální. Jsou sice velmi důležitý po stránce poměru československého, ale nejsou tak důležitý, jako příčiny stále vzrůstající nedůvěry Slováků k Čechům, neboť tyto uvedly v nynější době poměr československý ve stav, který není nepodobný ke stavu před úplnou roztržkou politickou.

O tom, zda Čechové musili Slovákům na počátku jejich svobodného života pomoci a že jejich pomoci jest potřebí ještě i dále, netřeba mluvit. Že Slováci ani učitelů ani úředníků s dostatek neměli a že by byli bez české pomoci nemohli spravovati svou zemi, bylo mnohokrát dokázáno. Z tohoto důvodu je nyní velmi nespravedlivé, jestliže chyby jednotlivců, kterých se vyvarovati na Slovensku pro různé příčiny vnitřně úřední i vnější jest velmi obtížno, se pokládají za jednu z příčin nynějšího stavu československého poměru.

Nadšení, s jakým naši lidé na Slovensko a Slováci sem s počátku přicházeli, vyprchalo velmi záhy. Změnilo se ve vzájemnou nedůvěru. Slováci nám nedůvěřují jako silnějším, my jim jako separaťistům.

Jisto jest, že nyní odděluje se velmi často na Slovensku společnost česká od Slováků, že ve veřejných místnostech vidíme u jednoho stolu Slováky, u druhého Čechy, ony zpívající s cigánem a veselící se, tyto zasmušilé a svým osudem na Slovensku nespokojené. Nedůvěra tato vzrostla tím více, že často Čechové přicházejí se Slováky do styku v úřadech, kde nedůvěra stran k úřadům je zcela vysvětlitelná, že Čechové konají službu finanční a bezpečnostní. Tyto služby jsou ve svém výsledku tím nevděčnější, čím služba slovenská u Čechů je namáhavější, čím větších obětí vyžaduje, často bez rodin a bez společnosti i kulturního ukojení; ba tato služba je tím neradostnější, že vzbuzuje přesvědčení nutného vzrůstu této nedůvěry. I když mnozí Čechové přicházeli na Slovensko z ochoty a touhy pomocné, jsou považováni za vetřelce, kteří zabírají místa Slovákům a požadavkem kvalifikace oddalují je od úradů, do kterých by Slováci pro malé honoráře sami třeba nešli.

Tato nedůvěra rozestírá se jako nakažlivá choroba do všech odvětví života politického i národního. Z nejmudnějších zjevů bylo, že tuto nedůvěru jsme nedávno viděli i v prostředí, které nám na Slovensku bylo nejbližší a nejprátelejší, totiž mezi evangelíky, potomky českých emigrantů. Nedůvěra tato prakticky se nyní projevila i ve volbách, kdy i v turčanské župě množství slovenských evangelíků volilo kandidáty Hlinkovy. Sloučení církví evangelických na Slovensku a v Čechách, jež se připravuje již tři léta, se posud nezdařilo a vyvrcholilo v jeden čas prohlášením, že se slovenskými evangelíky se nedá pracovati a na druhé straně, že čeští evangelíci jsou stoupenci Volné myšlenky. Výsledek byl ihned zjevný; na Slovensku, na tom Slovensku, kde evangelíci se byli postavili úplně na stranu československé ideje, počaly se zakládati české evange-

lické sbory a tak i tato možnost ideového a společenského života českého a slovenského se počala mařit. Čí vinou? Je to opět ona nedůvěra, která se vine naším poměrem: Češi evangelíci nejsou evangelickým Slovákům dosti evangeličtí, tak jako Češi katolíci nejsou katolíkům Hlinkovým dosti katoličtí. Není bez oprávnění, že se tu vina přikládá také Čechům, kteří měli zájmy vnitřně náboženské podříditi aspoň na čas zájmům poměru československého, což se od nich jako od živlu silnějšího vyžaduje.

V této věci se v poslední době jeví jakási náprava tím, že se stal na počátku r. 1926 nadějný náběh k utvoření evangelické federace, jež bude asi určitě spojovat církve evangelicko-česko-bratrskou celé republiky, evangelickou církev augsburského vyznání na Slovensku, Jednotu bratrskou (herrnhutskou), Jednotu Chelčického (dříve baptisté), metodisty a evangelickou církev augsburského vyznání na Těšínsku (polský seniorát); dojde nepochybně ke spojení tomuto u evangelické církve augsburského vyznání německé jak v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, tak i na Slovensku. Mimo federaci asi zůstanou evangelíci helvetského vyznání na Slovensku.

Nedůvěra k Čechům vzrůstala na Slovensku po stránce politické tím více, čím se více uplatňovaly ve státě vrstvy t. zv. československé, Čechům přátelské, ba možno říci, že nedůvěra k těm československým vrstvám na Slovensku u katolíků slovenských byla větší než k Čechům, neboť katolíci nemohou zapomenouti, že tvoří 71% veškerého obyvatelstva na Slovensku, kdežto evangelíci augsburského vyznání, tvořící pouze 12,7%, strhli po převratě většinu vlivu na sebe. Věc byla sice omluvitelná tím, že evangelíci byli před převratem na Slovensku živlem kulturnějším než katolíci a že ve svých církvích dovedli lépe hájiti a udržovati slovenství než katolíci. Katolíci při své značné většině vůbec toho neuznávali a požadovali rozhodující vliv na věci státní, tak jako jinde se nerozlišovalo při zakládání státu anebo při jeho udržování mezi těmi, kdo se o stát zasloužili a kdo nikoliv. Po dobytí státu právem považují se všichni občané bez rozdílu za rovnoprávné.

Evangelíci a, jistá část katolíků s nimi stejně orientovaná převzali takto odpovědnost z poměru Čechů a Slováků ve státě, ačkoliv daleko nepředstavovali ani třetinu Slováků, nehledě k ostatním národnostem Slovenska. Odpovědnost tato byla příliš veliká a vývoj věci nedal za pravdu těm, kteří doufali, že rozumná státoprávní politika zvítězí nad silnými agitačními hesly protičeskými a protistátními. Jestliže odpovědnost politickou z poměrů na Slovensku vzala

na sebe tato část obyvatelstva a jestliže jejich snahy o zdar urovnání poměru československého se ukázaly marnými, je tím větší odpovědnost těch, kteří nepochopili, že výlukou strany, která představuje slovenské katolíky, může být a bude porušen nejen poměr československý, ale i klidný vývoj státu na podkladě majority Čechů a Slováků.

Nedůvěra Slováků k Čechům vzrůstala také různými věcmi, jež historie bude pokládati za malicherné, které však v určité době měly na porušování poměru československého vliv veliký. Nerozřešená otázka reparační způsobila, že byli v některých svých požadavcích Slováci odkazováni na dobu pozdější, třebaže sami měli právo ukazovati nejen na neurovnané poměry v českých zemích, ale také na neurovnané poměry Čechů, kteří na Slovensku byli zaměstnáni. Téměř každý případ těchto nesrovnalostí, hlavně finančních, nehledě ani k dietám, byl živě nejen ve společnosti, ale i v žurnalistice přetřásán.

Mnohdy dávala se do rukou Slovákům tato srovnávací zbraň i tenkrát, když bylo všeobecné přesvědčení, že se poměry tyto i za minulý čas urovnati musí a že jest toto urovnání nezbytné. Doba, po kterou učitelé církevních škol musili čekati na doplnění svých platů na roveň učitelům státním, byla časem nejen nesnesitelným a plna nejprudších útoků proti Čechům a vládě, a to nejen v listech strany ľudové, nýbrž i v novinách umírněnějších. Když konečně věc administrativně v čase pokud možno nejkratším byla dokončena, přijaté doplatky nenapravily už nijak té kyselosti a toho zla, kterými ve Slováciích byla vzbuzena nedůvěra k Čechům.

Nedůvěra tato byla tím větší, ježto Slováci byli přesvědčeni, že se tímto jednáním vlády podporuje vlastně živel maďaronský na Slovensku. Učitelé státní byli ihned postaveni na roveň učitelům českým, ačkoliv státní učitelé byli do převratu největšími škůdci slovenského lidu. Upřímně cítící učitel Slováč byl ještě Maďarům snesitelný na škole církevní, kdežto na škole státní byli jmenováni již pouze osvědčení maďarisátoři. A tito právě dostali příčné platy mnohem dříve než učitelé církevní, mezi nimiž jedině byli dobří Slováci. Vyrovnání těchto platů nezahladilo nikdy nespokojenost, která za doby čekání na Slovensku proti Čechům vznikla. Podobně se měla věc, když běželo o učitelské pensisty církevní, o jejichž bídě se v listech slovenských psaly celé legendy. Tato věc se protahovala ještě mnohem déle a je rovněž příčinou veliké nedůvěry Slováků k Čechům. To jsou pouze nepatrné příklady toho, jak zbytečně

se tato nedůvěra živila i v případech, kdy přece bylo jasno, že věc se kladně vyříditi musí.

II.

K podmínkám jednoho národa patří jazyk, společné ideje, společná obecná i náboženská historie a tradice. Všeobecně ovšem se má za to, jak po stránce sociologické tak státnické, že základní podmínkou jednoty národa, ba dokonce státu, jest jazyk. Není sociologa ani státníka, který by netrval na jednotě jazyka jakožto na základní podmínce jednoty státu. Ale přece není podstatnou podmínkou, což je viděti na Bretoňcích, Alsasanech, Vlámeh. V Belgii a ve Švýcařích, kde jest po dvou jazycích, ba po třech, máme doklad, že mohou býti pevné státy o několika jazycích.

Při tom přírodní podmínky těchto dvou států nejsou o mnoho příznivější než státu našeho a poměry národnostní jsou mnohem nebezpečnější po stránce politické, neboť každý z národů švýcarských má za sebou silnou říši svého jazyka, k níž by se, mohl přivtělití, nebo pomocí které by mohl chtítí se dožadovati větších práv.

Působí zde sice hospodářské důvody, které různé národy udržují pohromadě, ale přece hlavním důvodem soudržnosti jest tradice, historie, společná vůle k soužití a společná intenzivní národní a občanská výchova. Nebyl zde tedy jazyk podmínkou společného národa a státu.

Tam však, kde obyvatelstvo příkládá jazyku důležitost znaku národního, jest jazyk podmínkou jednoty národa i státu. Záleží tedy na tom, zda národové, ve státě společném žijící, chtějí pokládati jazyk za svůj společný znak.

Podobně záleží na národech samých, když běží o historii nebo o náboženství. Záleží na vůli národů, chtějí-li žítí za různých těchto podmínek v jednotném státě, čili nic. Neboť druhy zase národové stejného náboženství a různých jazyků nechtějí žítí společně.

Avšak přece tu zůstává v pojmu vlasti jistá složka, která nezáleží tak na vůli lidské, nýbrž na něčem jiném, na citové stránce, na citu takřka nábožensky silném, a to jest láska k zemi — vlasti, půdě, v níž jsme se zrodili a která je nám drahá, poněvadž v ní žili naši předkové a nám ji obhájili. Podmínka tato je nejtěžší, poněvadž záleží na citu, který, není-li ho, jest dlužno vypěstítí společnou, jednotnou výchovou. Ostatně víme velmi dobře, že i ve vlastní otčině

sami poněkud jinak pohlížíme na půdu, která je obydlena jiným národem, ne proto, že by nebyla naší vlastní, nýbrž proto, že je vlastnictvím národa jiného. Tedy i tato půda-vlast a naše nazírání na ni patří do téže řady znaků, které tvoří jeden nebo dva národy, a nutno lásku k ní, cit společné vlasti, společné odpovědnosti vzbuditi jen společnou vůlí, a není-li jí, vypěstěním této vůle žítí společně, tedy společnou, stejnou, jednotnou výchovou.

Naše československá situace je poněkud jiná než v jiných státech několikajazyčných. Vyvinul se sice u nás dvojí spisovný jazyk, ale tak málo rozdílný, že toho není příkladu v Evropě, takže není k dorozumění třeba učiti se druhému jazyku, když umíme svůj vlastní. Sám tento zjev nasvědčuje tomu, že ani podstatné vlastnosti obou našich národů se nemohou lišiti. Bylo by opravdu obaplným národním hříchem, kdybychom, majíce společný stát, zanedbali společnou výchovu tak, aby půda Čechy držaná zdála se Slovákům půdou nevlastní, nikoli částí vlastní společné a kdyby příslušník jednoho národa považoval za jinojazyčného občana toho, jehož řeči bez učení úplně rozumí.

V našem poměru československém by byl jazyk společný činitelem tím důležitějším, ježto příliš mnoho společných podmínek se Slováci nemáme. Násilným odloučením mezi Rakousko a Uhry naše historie na malé výjimky byla různá, nemáme proto mnoho společných historických tradic; náboženské ideje české a boj za ně vrhal pouze vedlejší reflex na Slovensko, společné náboženské tradice, které tu byly, vybledly za staletí, kdy vývoj náboženský v Uhrách konal se odloučeně od českého. Ideový život všeobecný ovšem byl ve stycích s Čechami, jako s nejbližším a nevhodnějším sousedstvem, dosti intenzivní, ač jej brzdilo odloučení jazykové, jemuž nepřáli sami mnozí Slováci, jako činu pro budoucnost škodlivému.

Země ležící v tak značném rozpětí zeměpisné délky, i když v ní obývá národ stejného původu, dává vývoji národa svými různými geografickými a hospodářskými podmínkami možnost i nutnost značného rozlišování; kontinuita sice je nesporná, ale přírodní odlišnost jednotlivých, od sebe vzdálenějších krajů mohou časem působiti rušivě, takže i onen cit z zeměvlasti, poutající půdy, jest tu v nebezpečí, že pro celek vyprchá.

Máme-li pak dále na zřeteli okolnost, že právě Slováci mají sice velmi hluboce vyvinutý cit pro půdu a hory, z nichž pocházejí, že však tento cit je tak mocný, že se Slovák oravský necítí takřka

nikde jinde na Slovensku doma než na Oravě, že gemerský Slovák raději doma živoří, než by užil příležitosti pracovat ve Skalici, pochopíme tím spíše, že Slovák nynější doby má tím méně citu k zemi a půdě české, jež má býti jeho vlastí. U Čechů nejen vyšší kulturou, která sama značí větší pohyblivost, vyvíjí se cit společné vlasti rychleji, vedle toho jest tu však jiný moment, cit silnějšího, cit jakéhosi majetnictví, vlastnictví širší a větší vlasti.

Idea náboženská v této kritické době sotva může býti mocným poutem soudržnosti mezi Slováky a námi. O té bude řeč dále.

Z toho už je dobře vidno, že Slováci a Čechové, zvláště při odloučení spisovného jazyka, potřebují nutně *společné občanské a národních výchovy a vzdělání*, které by posilovaly společné znaky obou národů, potlačovaly různosti, sblížovaly a sjednocovaly.

Zatím však jsme žili na jedné straně téměř ve lhůstce, na druhé v nejpustější agitaci.

III.

O splynutí jazykovém Slováků s námi jest v nynější době těžko mluvit. Kdybychom byli splynuli, byli bychom jeden národ, opravdu československý, který by měl jazyk, literaturu a vědu jednu, psanou jedním, československým jazykem, a který by mohl zajisté v sobě uzavírat i ukázkovou literaturu jednotlivých kmenů, tedy choďskou, slovenskou, hanáckou, valašskou atd. Jiní národové se vyvíjeli jinak, k celkům větším, zvláště tehdy, když měli tvořiti nebo utvořili velkou státní jednotku; nás stihlo neštěstí, že dlouholetá hranice, nás oddělující, ať z jakýchkoli důvodů odloučila nás zcela uměle jazykově. Znaky jazykové na jazykových přechodech jsou znaky sice spolehlivé, ale příliš hluboce do obou stran zasahující; znaky povahy se dají rozlišiti velmi těžce, právě tak jako znaky folkloristické, domácího umění, kroje, domácího života vůbec atd. Proto pravdu mají ti Slováci, kteří praví: *Chceme-li býti jedním národem, budeme jím*. Ale pravdu mají i ti Čechové, kteří praví: *všichni Slováci jsou separatisté, někteří více, druhí méně*. Slovenština jest tedy nejen literárním jazykem, rozdílným už od češtiny, ale také dostává už všechny znaky jazyka vědeckého, jsouc po této stránce už účinně vzdělávána i Čechy na Slovensku žijícími. Taktéž učebnice pro slovenské školy byly napsány — a to hlavně — Čechy.

Nutno v této psychologii žítí, podle ní se zaříditi a neklamati se. Vycházeli jsme z velmi špatných premis na počátku své svobody, střežme se, abychom chyb svých neopakovali. Nehledejme jiných příčin faktu, že asi již vždy budeme jazykově odděleni, než tu, která zde skutečně jest, že totiž Slováci tomu chtějí a podle toho se zařídme.

Stav tento, který je nutno si uvědomiti a učiniti jej podkladem k dalšímu utváření poměru československého, jest sice pro Čechy i Slováky neutěšený, ale nutno se s ním smířiti. Odkazy k poměrům u jiných národů (na př. u Němců) jsou v nynější době liché, třeba byly pravdivy. U národů jako u lidí jsou zachvaty kolektivismu a individualismu. Doba poválečná přinesla však rozkvět kolektivistických názorů u příslušníků národa, za to však vzrůst individualismu národů, jehož základem není na posledním místě zásada sebeurčení. Spojením Němců, navzájem dialekticky si nerozumějících, by se v nynější době asi také nezdařilo.

Jsme-li již tak daleko, že máme dva uměle odlišené spisovné jazyky, bylo by chybou, na tomto podkladě nejednati. Horší chybou však bude, jestliže budeme ostatní rozdíly, také nepatrné, uměle zdůrazňovati a nebudeme-li se pečlivě starati o *ideovou unifikaci* se Slovenskem.

Není pochyby, že otázka jednotného spisovného jazyka a jednotného národa, kladně rozřešená, by byla zjednodušila poměry ve státě a prospěla Slovákům i Čechům. Pokus o její smírné řešení, který by se byl ve vyjednávání mohl dostat z důvodů ryze citových a teoretických do kolejí praktických a rozumných, byl by se byl mohl státi však pouze se všemi vrstvami slovenskými a poněvadž poměry už hned na počátku byly velmi zpolitisovány, ve shodě se všemi stranami politickými. Věc však ponechána vývoji a když po vstupu Ludovců do opozice jejich agitace měla svými separatistickými tendencemi ihned veliké výsledky a dávala předvídati, že v dalších volbách (1925) bude míti tato strana značné úspěchy, upouštěly i státotvorné strany slovenské od jazykově těsnějšího sblížení s Čechy, jednak jsouce do jisté míry také separatisty, jednak proto, že přijaté nebo zavedené společné formality (na př. název »československý«) v českých zemích nebyly v praxi zavedeny. Vývoj dále šel tak, že často separatistické a protičeské úspěchy Luďáků sváděly k následování aspoň v úvahách nebo z důvodů politických, jež měly vliv Luďáků paralyzovati, jinak pak státu prospívati. Neboť státotvorné strany slovenské byly pře-

svědčeny o tom, že ľudáci při volbách r. 1925 zvítězí, už před 3—4 lety. Žádná z nich nepočítala s mnohem větším volebním úspěchem, než volby ukázaly.

IV.

Autonomistickým snahám zajisté není nutno přikládati příliš velikou váhu. Mají význam jen tím, že tvoří krajnost proti splynutí Slováků s námi, ve které po převratě byly naděje, a že jsou především hlavním heslem boje proti stranám slovenským, které jsou u moci.

Ale volební úspěchy ľudáků, kterých dosáhli přes to, že se proti nim v poslední době dosti pracovalo, právě proto se nesmějí podceňovati. Smí se tím méně podceňovati okolnost, že Hlinkova strana, v prostředcích nijak nevybíravá, ač neostýchala se sahati k volebním prostředkům, jež ohrožují jednotu, pořádek, ba základy státu, přece jen zachytila ve volbách pro sebe téměř půl milionu slovenských hlasů i deami, podporovanými vybičovaným citem: jednak ideou náboženskou i politickou, čelící proti vlivům českým, dále ideou odlišnosti jazyka slovenského i národa, konečně přesvědčením o vítězství svém, dobytém proti stranám, jež jako vládní požívají různých výhod.

Nesmí se tedy přehlédnouti, že ľudovci zvítězili sice hroznou agitací, ale i agitací o idey, což v nynější době je zjev jistě zajímavý a je zároveň nejpovážlivějším poučením z těchto voleb. Vedle toho se tím dosvědčuje, že Slováci nejsou tak příliš materialističtí, jak se mylně za to má.

Strana ľudová byla vždycky podceňována jak jakostí, tak silou, což nebylo taktické, i když to snad částečně bylo pravda. Po volbách se však jeví stranou dosti obratnou. Jedna část jeví ochotu k jednání, jakoby byla přesvědčena o kulminačním bodu svých volebních úspěchů a nechávala si dvířka citu odpovědnosti pootevřena, druhá, které zvláště jest dbáti, počítá s tím, že se jí i na dále budou politickou neobratností odpůrců poskytovat časté agitační a účinné prostředky pro další vzrůst, tato jeví se nesmířlivou a chce i dále těžiti z majority tak malé, kterou parlament náš měl po ruce.

Poukazující k materiálním výhodám svých protivníků, rozsévají ľudovci dále nedůvěru k Čechům i k Slovákům, jednotě nakloněným, prohlubující ji stále. Ukazují k tomu, že Slovensko patří Slovákům, že Čechů není třeba, že kvalifikace pro úředníky žádaná je

zbytečná, že se jí užívá proto, aby Slováků vzdalovala od úřadů, do kterých druhy ani sami nechťejí. Není pochyby, že byli usazeni na místa úřednická a zřízenecká Čechové, kde by byl mohl seděti dobrý úředník, bývalý zakřiknutý Slovák, pracovitý a svědomitý. Ale po převratě, kdy správa se musila rychle uvésti v pohyb, nemohla býti tak rychle spolehlivost lidí zkoumána. Jestliže se nyní vytýká v těchto věcech Čechům hrabivost nebo panovačnost, jest to slepé i úmyslné rozsévání nedůvěry. Tyto důvody jsou zesilovány poukazy na hospodářské nesrovnalosti Slovenska a zemí českých, jevíci se jako přirozené rozdíly přírodní a geografické, nebo jako důsledky různých, stále ještě se jevících soustav vládních i společenských (mzdové poměry, výkonnost dělnictva na Slovensku, urovnání cen a možnost konkurence, překonání přírodních poměrů na Slovensku zlepšením dopravy, využití přírodního bohatství a nynějších prostředků průmyslových) a jež mají velmi často důvod v tom, že hospodářská situace na území nyní slovenském nebyla ve válce poměrně tak zlá, jako u nás, že tedy rozdíly nynějšího stavu od dřívějšího tam nejsou ani samy, ani svými důsledky tak veliké a tak akutní jako u nás. Přes to užívá se jich v agitaci k rozsévání nedůvěry způsobem opravdu bezohledným.

V.

Při vyšetřování příčin vzájemné nedůvěry je nutno poukázati na poměr slovenského katolictví v poměru k českému. Zásada, že pokrokovému státu nezáleží na biskupech a vedoucích kněžích jednotlivých církví, ukázala se nesprávnou, ba do jisté míry nebezpečnou. Nejenom po stránce konservativnosti nebo nepokrokovosti jednotlivých církví, nýbrž také po stránce společenské, národní a lidské. Byly tu velmi dobré vzory toho, že výběr biskupů jest jednou z nejdůležitějších složek poměru státu k církvi, jejíž moc, vliv a působení do šířky národa se podceňovati nesmí nikdy. Maďaři ve svých oficiálních publikacích o své soustavě školské téměř vždy zdůrazňovali, že veliký počet maďarských církevních škol národních i středních jest pouze přežitkem doby, který jest nutno omezovati, ale velmi ostýchavě se přibližovali k nějakému definitivnímu řešení této otázky, neboť jejich záměrům národním a státním tyto církevní školy, ať katolické, evangelické augsburského nebo helvetského vyznání, ať řeckokatolické nebo židovské, úplně vyhovovaly. Tyto školy byly a jsou veřejné a učitelé na nich

také ve veřejní. Podléhali stejně národně tak citlivým a choulostivým zákonům školským, jakým jest zákon Apponyiův z roku 1907, ale měli také všechna práva z něho vzešlá. Stát se neobál vlivu, který církev bude vykonávat na profesory a učitele, neboť měl na rozhodujících místech církvi lidi sobě neomezeně věrné. Vyhrával dvakrát: neměl obtíží s církvemi a vedle toho měl gloriolu liberalismu a snášlivosti náboženské. Exekutiva státní a církevní se doplňovaly znamenitě; tehdy nevadil dvojitý, navzájem se potírající vliv ve školství, škodící úspěchu jejímu a podřívající charakter učitele, jenž se druhdy kloní v pravo i v levo, nevěda, komu se zavděčiti. Nakonec mu nezbyvá, než přikloniti se v tu stranu, kde je víc odvahy ho brániti, neboť jednou nadejde chvíle, kdy obrany potřebuje.

Odlisný stupeň vzdělání katolického kněžstva na Slovensku nestal se tím, zač jej t, zv. nejlepší znalci Slovenska považovali a co bylo také příčinou nezájmovosti na vytvoření poměrů v katolickém kleru slovenském. Daleko zklamal toto neoprávněné očekávání. Neboť tato kulturní odlišnost kněžstva na Slovensku jest příčinou, že při jednání s nimi přechází se vždy do sféry citu, fanatismu, argumenty nepřipouštějícího. Zajímavé jest, že patrně při církvi evangelické a. v., nám přátelsky nakloněné, záleželo nám na výběru biskupů více, než u katolíků.

A přece máme v této věci velmi dobré příklady a vzory kolem sebe. Stačí jen pohled na katolické kněze francouzské, kteří nejsou bez moci ani jako hierarchové, ani jako pastýřové svých věřících, naopak jichž vliv vzrůstá; jsou vybíráni velmi pečlivě tak, aby třecí plochy mezi státem a církví uhlazovali. Je to ovšem na prvním místě na prospěch církve, ale poměrům ve státě to neškodí.

Za opačných okolností nezbyvá než korektní a přímý, bezprostřední postup vůči představitelům církevním, jejichž věřící jsou v poměru ke katolíkům našim mnohem primitivnější a zaostalejší, jako vůbec náboženské názory slovenských příslušníků církvi jsou daleko ortodoxnější než u nás. Příčinou jsou na prvním místě přírodní poměry na Slovensku, kde kraj většinou hornatý vyvíjí ve věřícím závislost na přírodě, již se může těžko brániti, jistý poměr osudovosti a mysticismu. I evangelíci slovenští se liší podobně od našich. V krajích rovinatějších způsobil blahobyť a klid sice poněkud větší náboženskou volnost, ale, ježto kraj byl vždy náboženských bojů vzdálen, byl lid i zde mnohem konservativnější. Ostatně vyznání jednotlivá si v této věci podávala své východní vzory a nej-

ortodoxnější v tom bylo židovství, ač v něm vyvíjejí se odrůdy jinde nevznikající, neologové a židé status quo.

Tento stav ortodoxie náboženských vyznání trvá posud. Rozdíly psychologie vyznání u nás komplikuje značně všechna nařízení a zákony, týkající se úkonů náboženských a odluky církve a státu. Nechci zde tvrditi, že by u vedoucích slovenských katolíků příčiny náboženské, tedy příčiny zásadní, byly hlavní důvodem odporu jejich proti státu a Čechům a důvodem jejich autonomistických tendencí, neboť za hlavní příčinu těchto sporů je možno považovati důvody o sobě proti Čechoslovákům na Slovensku i proti Čechům. Avšak důvodů těchto katolíci slovenští účinně užívají jako podpory svých hořkostí hlavní, a proto je nutno si jich všimati. Jak jsme si my v těchto věcech počínali, možno poznati z okolností, které provázely svěcení některých svátků, 2. února, 25. března a 8. září v republice. Tyto svátky se už neměly v roce 1922 světití prázdnem na školách, kterážto věc, unifikovaná pro celý stát, vzbudila odpor u katolíků i evangelíků na Slovensku. Výsledek byl, že bylo dovoleno tyto svátky světití, ač i jinak byla dávana katolickým žákům plná volnost náboženským citům v kostele vyhověti. Toto nebezpečné precedens by mohlo se opakovati, nikoli na prospěch státu a jeho autority. Nic nepůsobí tak záhubně, jako kolísavost a nepřesvědčenost státních orgánů.

VI.

Přes dlouholeté hraniční rozdělení jsou vlastnosti lidu slovenského a českého stejné, i když styků mezi Slováky a Čechy i na pohraničí bývalých Uher bylo dosti málo. Takřka neomezené pohostinství, štědrost, náklonnost k okázalosti, ctižádost a venkovské bohatýrství, naivní i jemně chytrá bodrost (já pán, ty pán), vedle toho prolínající lidové zpěvy, lidové umění výtvarné, domácí zkazky a zvyky, druhdy ani takovými znaky místními se neliší, jako na Moravě, anebo na Slovensku mezi jednotlivými vesnicemi. V některých částech východomoravských krajů téměř neznatelně přechází na Slovensko. Ostatně je přirozeno, že stejné podmínky životní a přírodní slučují značnější rozdíly povahové.

Podstatné rozdíly jsou však mezi určitou částí inteligence slovenské a mezi inteligencí českou. Jsou značné a jsou tím důležitější, poněvadž zpravidla se k nim hledí, když se srovnává povaha Slováků s povahou Čechů. Utěšíme-li se tím, že povaha slovenské

inteligence je nánosem, způsobeným maďarskými školami a maďarskou výchovou, nejsme přece úplně spokojeni, poněvadž tento nános, blýskavé a nehluboké maďarské vzdělání, falešná rytířská výchova, okázalost stůj co stůj, křížuje se s opačnou výchovou českou právě v této nejkritičtější době, kdy inteligence slovenská s českou měla co nejúžeji splynouti a kdy bylo třeba nejintensivnější společné práce. Vzhledem k této okolnosti je do budoucnosti oprávněna naděje, že při společném vzdělání a výchově stejného směru v duchu demokratickém rozdílů inteligence slovenské a české se vyrovnají a vyrovnány budou pracovat v zájmu státu.

Jestliže inteligent český na Slovensku poznával, že rozdílů mezi ním a Slovákem jeví se pouze ve vrstvách inteligentních a jestliže s vysoká hleděl na maďarskou kulturu i na její nános u slovenské inteligence, mezi lidem českým a slovenským rozdílů nevidá, slovenská inteligence naproti tomu ukazovala na nános kultury německé na inteligenci českou. Do jaké míry obojí toto pozorování je správné, těžko nyní určovat. Konstatovati zde lze pouze možnost cizího nánosu u obou těchto kmenů. A tu zarazí zjev tento: my jsme byli sami politickými i kulturními nepřáteli Němců a, pokud bylo lze při sousedství s Němci, jsme se bránili vlivům jejich houževnatě; neboť jsme měli naději ve vítězství nebo aspoň v úspěch obrany proti nim, čímž se odpor náš i bojovná houževnatost zvyšovala. U Slováků, kteří neměli téměř naděje ve vítězství nebo v možnost ubrániti se proti Maďarům, u Slováků, kteří neměli odkud kulturu přijímati a kteří byli tak národnostně utlačeni, jevila se každá občasná sebe menší úleva národnostní jistým přiblížením k Maďarům (hlavně u inteligence, neboť lid si těch věcí nebyl nikterak vědom, jsa formálně málo vzdělán a útlakem Maďarů otupělý), takže tu i nepřítelství k Maďarům se občasně zmenšovalo a tím i možnost maďarského nánosu se zvětšovala.

Rozdíl tento, nemálo důležitý, vynikal zvláště v tom, že v osobních věcech, nehledě ani k blízkosti inteligence maďarské a slovenské, výchovou a vzděláním společným způsobené, jeví se Slovinci vždy smířlivějšími k Maďarům než Čechové, ač Čechové utiskováním Maďarů trpěli pouze nepřímým, že těžce nesli utiskování svých bratří Slováků.

Čecha na Slovensko před převratem příštího dosti často zarazelo, že jeho vlastní necht a snad i nenávisť k Maďarům byla větší než Slováků samých.

Mezi inteligencí šla druhdy věc až tak daleko, že se zdálo, že inteligent maďarský jest inteligent slovenskému bližší než český; tím spíše se tak usuzovalo, ježto k inteligenci slovenské nyní se hlásí množství t. zv. novoslovenské inteligence a novoslováků, o jejichž maďarském myšlení nelze býti v pochybnostech.

Čechové na Slovensku byli vždy spíše nakloněni počítati převážnou část slovenské inteligence k těmto novoslovákům a takto je zahrnovati mezi maďarony nebo Maďary. Slovinci pak, kteří v boji s Maďary svoji sílu i slabosti velmi dobře znali a vůbec navzájem byli k sobě se svými přednostmi i chybami velmi otevření, dovedou velmi dobře chápati i odpouštěti ono zakrývání slovenství, které za maďarské vlády často bylo otázkou existenci. Čechové pak zcela pochopitelně a přirozeně — jest to důsledek poměrů poněkud jiných — toto zakrývání dávno uvykli pokládati za zločin téměř neodpustitelný.

Toto je logický důvod zjevu, že mezi inteligencí českou není většinou intimního poměru. Po stránce osobní jest to chyba na obou stranách vysvětlitelná, ale není odpustitelná u člověka veřejně činného, úředníka, neboť může často sváděti k poměru nesprávnému a neodůvodněnému.

Smutný však a neodpustitelný je občasný zjev, že mladý český úředník jeví se jako osoba jednak svým vzděláním se vyvyšující, jednak svoje češtví jako vyšší hodnotu vystavující. Jsou to lidé, kteří buď odešli z Čech na Slovensko dobrovolně, aby své postavení finančně zlepšili, ale přece s jistým přesvědčením, že odcházejí do kolonie jistého druhu, z níž při vhodné příležitosti se vrátí do Čech; tito lidé, aby dosáhli účelu, jež si vytkli, a aby se opět mohli brzy vrátiti do Čech, nepřizpůsobují se nikterak poměrům a lidem, s nimiž žijí, ba namnoze se od nich mnohem více odlišují způsobem života, který by vedli jinak, kdyby byli zůstali v Čechách. Konají povinnosti jim uložené bedlivě, žijí rovněž neúhonně, ale nemají chuti a odvahy ani dobrého kolonisátora, který, aby kolonizované upoutal láskou a důvěrou, přizpůsobuje se k nim, dáváje tak na jevo pochopení jejich porozumění. A na tyto lidi hledí se často na Slovensku jako na lidi se obohacující, ač často právě tito posuzovatelé by nemohli třeba s těch prostředků, z kterých se onen Čech »obohacuje«, »ani vyžítí«.

V tom je kus tragiky života Čechů na Slovensku i nepopiratelný rozdíl povahy slovenské a české, že je nutno toto nepřizpůsobování, ba nemožnost tohoto přizpůsobení životního pokládati za chybu,

kteří se tam Čechové dopouštějí. Konání hrubších prací v domácnosti bez pomocnice, pomáhání mužů v domácích pracích, ošetřování zahrad a výtěžku z nich, přísné hospodaření a šetření u lidí, u nichž se často vyžaduje nejen »nepočítání«, ale i reprezentace příslušníků národa, hlavně pak blýskavá důstojnost představitele úřadu: to vše mění vlastnosti Čechovy, jinak dobré, v očích posuzujících v nedůstojnost a hamiznost.

Vlastnosti lidí mladých, nezkušených, kteří opustivše právě své studium a jsouce ještě ve svých mladých hlavách plní představ, jaký by svět býti měl a není, kteří na starší osvědčené způsoby života soukromého i úředního se dívají s patra a s lehkým opovržením, vlastnosti tyto, všeobecné a jevící se u většiny lidí mladých, dostávají na Slovensku často u lidí posuzujících charakter české vypínavosti a panovačnosti. Doma byly by tyto vlastnosti pouze znakem mládí; na Slovensku se jim připisuje zpravidla neprávem charakter mládí českého.

Konečně jest se zmíniti o výjimečných zjevech, lidech, kteří na Slovensku se objevili jakožto ukázky mravní psychosy poválečné. Objevily a objevují se po válce všude, u všech národů. Avšak týmiž psychosními zjevy poválečnými jsou oni lidé, kteří prisuzují tyto psychosní zjevy určitému národu a generalisují je jakožto jeho typy.

VII.

Tedy i stránka sociální odlišuje nás od Slováků. Na Slovensku se sice bratruje daleko více a rychleji ve všech vrstvách společnosti, ale jako se bratrství a rovnost uzavírá lehko, tak lehka jest jeho váha a často neznamená vůbec nic. A poměr inteligence k dělníkovi a rolníkovi nemá té osudové vřelosti, jejímž původcem u nás je Masaryk, jež řekla člověku: ty musíš! Ty musíš pomáhati svému druhu utlačenému, neboť nejen národní cit, ale i humanita tě k tomu nutí! Poměr inteligence k lidu jest podobný asi, jaký byl poměr moravskoslovenského mladého kněze v letech osmdesátých k malému lidu, z něhož vyšel. Jistý poměr shovívavého protektorství, chápání strasti lidu, jeho ztročenosti, avšak při všem pochopení tu byla nedotknutelnost jeho osoby, odchovaná školou a její jakousi výlučností. Tento poměr byl a jest u kněží k lidu na Slovensku posud. Jenomže tito měli vždy velkou výhodu ve vztahu materialisticko-konfesijním k lidu, nikdy se na vesnicích od něho neodlučovali, byli s ním ve stálém a tím intensivnějším styku. Zato

však inteligence městská nejen tohoto vztahu k lidu neměla, ale většinou ani po něm nezatožila.

Rozdíl tento jeví se i v chování ve společnosti, v skromnosti, šetrnosti u Čechů, kteří byli vychovávaní spíše v jakémsi odporu, třeba pasivním a neplodným, k vrstvám bohatým a mocným, ježto patřily většinou k jejich národním odpůrcům, vůči nimž si, když ne odvážně a veřejně, zachovali aspoň jisté vědomí duchovní povýšenosti, ušlechtilé aristokracie, která svoje vyrovnání nalézala v intimnějším poměru k chudobě. Je to přirozeno i lidsky a prakticky, neboť moc a vliv českých lidí a národa vyvěraly z těchto nejubožejších vrstev.

Byla to také jedna ze složek soustavného udržování lidu v zostalosti u Maďarů, že dovedli do této doby vzdáleností a povýšeností byrokracie a »pánů« nad lidem státní správu zachovati přímo nedotknutelnou a činnost její pohodlnou. Toho se zatím nezbavil ani slovenský lid ani inteligence slovenská, tím méně většina slovenského úřednictva. A dosti často se vytýká našim lidem, úředníkům, že v počátečních správních nesnázích neuměli tohoto všípeného nazírání lidu využítí ve prospěch svůj i své činnosti. Při tom, ač je to také z příčin jistých nesrovnalostí mezi Čechy a Slováky, se zapomíná na to, že Čechové byli na školách nejen připravováni mnohem demokratičtěji než Slováci na školách maďarských, ale i že nebylo lze metod maďarských po válce užívatí tak, jako před válkou. Neboť i upřímní demokraté příkrým vývojem válečným dosti těžko se orientovali v zbytečných sociálních výstřelcích poválečných. Každý dobrý však pochopil, že revindikace nazírání společenského není stejně možná, jako netradiční, protivývojové a tím efémerní sociální extrém.

Rozdílnost výchovy inteligence a úřednictva u Maďarů a u nás jest rovněž příčinou neshod mezi námi a Slováky, a to nejen u inteligence, ale i u lidu. U lidu český úředník, demokratičtěji vychovaný, ztrácí onu povýšenou důstojnost, které lid posud od něho žádá, neboť se svých zvyklostí ještě nezbavil; u úředníků slovenských nezřídka nabývá demokratické chování českého úředníka k lidu příděchu jakési konkurence a vynucuje u nich shovívavý úsměv.

VIII.

Kvantitativní rozdíly v jazyce československém, který uznávali buditelé slovenští, způsobily zároveň s fakultativními příčinami

politickými, většinou mylnými, že se Slováci jazykově od nás odtrhli. Není vyloučeno, že právě vyjmenované další rozdíly naše, ač jsou také pouze kvantitativní, mohly by mít další zlý vliv na naše budoucí soužití. Nedá se věc ani formulovat ani provádět jinak, než že jest nutno nejen správně a administrativně, nýbrž i mravně, ideově unifikovat Slovensko s námi. Nesmí se však, jak se dosud dělo, se Slovenskem jednat ve směru pro ně pasivním, totiž pouze tím směrem, že ono má být unifikováno; soužití, právě jako v manželství, vyžaduje, aby i s naší strany se vycházelo vstříc. Opakuji zase, že tento požadavek, naprosto nutný, neznamena nic jiného, než uvědomit si, že Slovensko jest třeba posuzovat jako zemi pro nás sice po všech směrech takřka nezbytnou, ale pokrokově retardující, čili že musíme fakultativně sociální a náboženská hlediska vzhledem na Slovensko na určitý čas poněkud snížit a tak se se Slovenskem sblížit. Odkaz k podobným poměrům v Alsasku-Lotrinsku může být pro nás poučný, avšak dlužno podotknouti, že Alsasko-Lotrinsko není pro Francii ani kvantitativně ani kvalitativně tak důležitou zemí, jako pro naši republiku a náš národ Slovensko.

Slovensko není tedy pouze problémem hospodářským pro nás. Toto hospodářské řešení je jiná otázka, kterou zde nelze řešit. Je jisto, že slovenský člověk je ideově nadaný jako náš a přemýšlivý jako náš. A hospodářské zájmy v něm neutlumily zájmů ideových. Ostatně tento důraz na hospodářské zájmy zklamal už často a nemá důvodů trvale platných. A ostatně historie učí, že spětí zájmů hospodářských nevedlo u různých národů nikterak k odtržení úplnému. Pouhým hospodářským připětím nelze však nijaké soužití uvést v opravdový soulad.

Slovensko je na prvním místě problémem kulturní, náboženský a sociální. K řešení tohoto problému je především třeba vzájemné důvěry a citu, neboť kompaciscenti nejsou stejně silni. Není však naděje, že by tyto podmínky soužití byly rozřešeny k prospěchu státu způsobem náhlým a překotným, jest to úkol těžký a daleký, neboť vývoj Slovenska dál se bez velkých vlivů našich a bez značné historické souvislosti a jest tedy ideová vzdálenost je dosti veliká. Hlavní podmínkou, podmínkou nezbytnou jest jednotná státoobčanská, mravní, sociální a hospodářská výchova mládeže, které posud nemáme. Byli jsme unifikaci školství v r. 1921 dosti blízko: příležitost tuto jsme zmeškali. Církevní školy, vychovávající jiným směrem než

státní, hlavně katolické na Slovensku, mohly být postátněny a musí být buď postátněny, nebo jinak vybaveny z vlivů politických, protistátních. Soukromé školy státu neškodí, ba jsou pro jeho školství často velmi zdravý; ale školy slovenské nejsou školy soukromé, jsou veřejné, tedy bez oné možnosti reformních pokusů, kterými jsou státu prospěšny druhdy školy soukromé; učitelé konfesijních škol jsou placeni téměř úplně státem, jsou podrobeni dozoru státu, ale přece nalézají tolik silné opory v církvi, že touto dvojakostí trpí kvalita vyučování, charakter učitelů, výsledky a hlavně občanská a mravní výchova.

Uvažme, že na Slovensku jest celkem 3306 ob. škol. Z toho 773 státní, 87 obecních, 1488 římskokat., 197 řeckokat., 452 ev. a. v., 211 ev. helv., 77 židovských. Předně rozdělením konfesním jest ve vesnicích spousta jednotřídek (v některých obcích i čtyři), takže vyučování nemůže mít patřičného úspěchu. Nehledíme-li ani k tomu, že kvalita vyučování a výsledků je mnohem nižší než u nás, směr výchovy jest velmi odlišný po stránce jednoty československé a prospěchu státu. Rozjímání o této věci by šlo daleko. Ale výsledek dlouhého i kratšího šetření ve věci té by byl: postátnění školy stůj co stůj, nebo aspoň postátnění jejich učitelů. Nedá se očekávat, že Čechové kteréhokoliv životního názoru, kdyby znali kvalitu církevních škol na Slovensku, hlavně katolických, by se nestavěli proti postátnění těchto škol, nebo aspoň jejich učitelů, za určitých modalit.

U nás postátnění nebo unifikace slovenských škol církevních nenachází na škodu věci žádoucího ohlasu. Ještě nedávno byla pořádána anketa o této věci, která vyzněla negativně. S jedné strany jest ovšem u učitelstva českého, u učitelstva národního, tento odpor k postátnění pochopitelný. Jednak nelze pochybovat o naší škole ani v nejmenší věci, že by nesloužila státu, jeho ideám a prospěchu národa, a proto nenalézá ani veřejnost, ani učitelstvo příčiny k změně svého vnějšího poměru k státu. Vedle toho není postátnění ideálem ničím, ani státu samotného, není-li k tomu příčiny, jež by se týkala státní svrchovanosti nebo protistátní činnosti. Odpor tento u nás ovšem také působí trochu tragédie. Ale na Slovensku, kde není zemského zřízení a kde, jak při prvním téměř vstupu do školy konfesní, hlavně katolické, možno poznati, zaráží ihned jistý v mnoha stránkách divergentní směr vyučování a výchovy, mají se věci jinak a měly by učitelé českými být jinak posuzováni. Nemluví ani o oddělenosti náboženské, jež musí vésti k nesnášlivosti, ani o systému jednotřídek, z toho vyplývajícím, nemluví

také o směru, přesně odlišujícím Slováky od Čechů a spíše zdůrazňujícím rozdíly jich než okolnosti, nemluví o množství vlašných Slováků a tuhých Maďarů, které náboženská obec drží na škole jen proto, že jsou to katolíci, nemluví o učitelích t. zv. Slováčích, kteří posud neumějí slovensky, kladu důraz pouze na velmi pochybnou výchovu v těchto školách se stanoviska občanského, neboť školské stolice jsou často velmi zaostalé nebo příliš závislé na politice vrstev státu málo přátelských, které stát náš soustavně zlehčují, podněcují přímo proti státu a nacházejí vždy sto příčin, aby se zastaly účinně učitele, který svých povinností sice řádně nekoná, zato však pracuje ve směru určité strany politické, ale často proti zájmům státním.

Studie k unifikačnímu návrhu školnímu, ministerstvem školství a národní osvěty právě vydaná, zasluhuje bedlivé úvahy všech příslušných činitelů. Bude po příslušných úpravách zárukou ideové unifikace u nás i na Slovensku po stránce občanské i československé v užším smyslu.

IX.

Nenašli jsme síly ani chuti v době, kdy nejnebezpečnější slovenská strana měla 11 poslanců, abychom vytvořili solidní, opravdu organicky nadějný vývojový podklad zdravé pokrokovosti, totiž dobrou nekonfesijní, státní školu, která by byla bývala vždy pracovala aspoň pro snesitelné soužití československé. A to bylo v době, kdy část těchto mandátů nyní ludovci držných měla strana, která právem se může chlubit tím, že byla v minulém lustru nejčeskoslovenštější stranou na Slovensku, totiž sociální demokracie. Ba nenašli jsme v sobě síly, postátnit učitele nestátních škol, ačkoli lze říci, že by se byl náklad na ně nepřilíš zvýšil proti nynějšku, neboť učitelům téměř úplně požitky vyplácí i nyní sám stát. Nebylo pro tento čin porozumění ani síly v době, kdy církev evangelická augsburškého vyznání byla pro postátnění všech církevních škol, jakožto církev, která opravdu vše a upřímně přála dobré shodě československé a úplnému zdaru státu.

Stůj co stůj jest vyhnouti se chybě další. Jako byla nesrozumitelná naše veřejnost tím, že v dřívějších letech málo věnovala pozornosti poměrům slovenským, dílem proto, že byla ovšem svými poměry sociálními zaujata, dílem z lhostejnosti a z nevysvětlitelného přesvědčení, že se poměry na Slovensku samy upraví, právě tak jest nynější příliš ostře projevovaný zájem o Slovensko poněkud

netaktický a snad i nevhodný. Právě nyní by se mělo stůj co stůj ukázati a dokázati, že bezohlednost politická nemůže míti úspěchů a že stát se nezastaví před luďáky zvítězivšími. V zájmu státním by bylo dobře, kdyby naše politika vzhledem ke Slovensku byla vedena třeba i takovým způsobem, že by se tím Slovensko jevílo pro nás živlem poněkud pokrokově retardujícím, a ovšem i takovým způsobem, že by strany k státu spolehlivé musily i dále polykati pilulky třeba velmi nechutné. Vždyť jde takřka o existenci státu! Kdo pozoroval dobře nyní nejen onen zájem veřejnosti a žurnalistiky o Slovensko, ba i jakési předbíhání stran v tom, že každá z nich první chce srovnávati poměry na Slovensku, ba když se vyhlášovalo nyní, že je třeba jednati s luďáky, nemůže býti spokojen, pokud pŕda a podklad k jednání nejsou připraveny. Mluvílo se o tajném jednání s luďáky. Trebas by zvítězil mezi nimi směr, který prý je nakloněn vyjednávat i jakési vyrovnání, jednání toto k pravému cíli vésti nemůže. Přes noc se spory překlenouti nemohou. Co se týká voličstva a demokratičnosti v této věci, můžeme býti klidni, byli-li jsme klidni dříve: nezměnilo se nic. Po tři léta byly ty duše, které ludovci nyní ve svém voličstvu mají, již tehdy jejich, a přece byla tehdy vyslovena zásada, nemluvíti s nimi. Zda byla správná, ukázal vývoj až do nynějšího stavu.

Diskuse o opraveném župním zřízení a zemských správách politických nebo o zemské správě politické na Slovensku nebo o uvedení ve skutek svazů župních se vedla v žurnalistice nyní velmi živě a jest věc velmi dobře a po všech stránkách, po stránce zvyklosti, administrativy i separatismu uvážiti. Při počátku zřízení župního, pokud se týkalo věcí školských, byly pochybnosti pouze o tom, že se zkomplikuje otázka postátnění škol resp. učitelů církevních. Avšak zbývala tu ještě otázka župních svazů. Jest věcí povolaných lidí ukázati, zda župní svazy jsou opravdu organickou součástí župního zřízení a zda vyhovují opravdu duchu tohoto zákona a hlavně snad cíli, kterého se mělo župním zákonem dojíti.

Snad je dobře, že nynější komunální politika v některých slovenských městech dostává se v poslední době do veřejnosti v zřetle velmi ostrém. Vždyť jest tolik podobnosti mezi župními zastupitelstvy a zastupitelstvy obecními. Jsou-li nyní stesky, že komuny na Slovensku nejen po stránce národní, ale i hospodářské nepokračují tak utěšeně, jak by si bylo přáti, nedopusťme, abychom podobně byli překvapeni po čase i zprávami podobnými ze zastupitelstev župních.

X.

Strany t. zv. státotvorné na Slovensku dopouštěly se od počátku veliké chyby, že příliš spoléhaly na Čechy, že tito zможou všecko. Snad i naše politické strany, usazující se na Slovensku, dávaly jim více nadějí, ale zároveň na své možnosti více spoléhaly, než spoléhati měly. Bylo na př. s podivením, jak po úplném spojení agrárníků českých a slovenských vzrostly naděje na Slovensku, ale intenzita pracovní se tím pouze o málo na Slovensku zvedla. Zato však o mnoho se zvýšila pracovní síla stran opozičních, zvláště ľudáků.

Bylo to vzájemné spoléhání Čechů a státotvorných stran slovenských na vzájemné síly; výsledek je nejen nedosažení cíle, naopak oddálení od něho a zklamání je téměř úplné.

Poněvadž při úpravě těchto nynějších nesnesitelných poměrů nejde jen o dočasné dorozumění mezi stranami pro vládní koalici určitého druhu, nýbrž o umožnění soužití Čechů a Slováků, po případě o ideové splynutí nás obojích, což při značné blízkosti a pomězním splývání stále ještě není nemožné, jest nanejvýše nutno, aby půdu k tomuto snesitelnému soužití připravovaly živly kulturní, zatím pokud možno s nejmenší součinností zájmových politických stran. Je-li možno tuto půdu k soužití připravovati za součinnosti všech politických stran, které by měly na mysli zájem pouze celku, nikoli své strany a hlavně ne jejich osob a jich prospěchu, pak mohou politické strany dosavadní chyby napravit.

Poukázali jsme k tomu, že poměr československý dospěl stavu celkem neutěšeného. Není třeba z něho vyvozovati pesimistické závěry, naprosto však není možno naň hleděti jako na stav, který se postupem času upraví sám. Na Slovensku, kde stále ještě staří Slováci se velmi dobře znají a kde osobní žárlivost a revnivost proto mají veliký význam ve vzájemném posuzování, jest třeba překlentnouti osobní nechuti jednotlivých osob, mezi nimiž vyjednávání bude vždy nesnadné. Vyrovnaní těchto osobních nesrovnalostí buď oddálením těchto osob nebo jakýmsi smířením nedá se vykonati ihned; přes to, že v poměru československém mnoho bylo pokaženo a zanedbáno, nesmí se překotným jednáním o nápravu chyb nahrazovati chybou jinou. Nynější jednání vzrůstem strany ľudové bude velmi ztíženo; o jeho nezbytnosti nelze pochybovati; nelze však jednati se stranou ľudovou pouze proto, že početně vzrostla, nýbrž jen proto, že musí cítiti ona nyní sama odpovědnost z vývoje věci státních a poměru československého.

Z á v ě r.

Nedůvěra, která se rozestřela mezi Slováky a námi a která jest příčinou toho, že stav československé otázky je nepříznivý, musí býti všemi prostředky odstraňována. Nemáme potíže takové po válce pouze my sami; poměr départementů Bas-Rhin, Haut-Rhin a Moselle (Alsaska-Lotrinska) k Francii po válce má s otázkou československou mnoho podobností národnostních, sociálních i politických. I vážní posuzovatelé této otázky označili poměr Čechů k Slovákům poměrem otce k dítěti, a to i v tom smyslu, že toto dítě, čím více má, tím více chce. Je-li tomu tak, musí otec k dítěti, přirozeně inteligentnímu, přistupovati v každém směru s největší opatrností itehdy, jestliže po každé stránce je přesvědčen, že dítěti koná dobro: neboť není nikdy vyloučeno, že dítě se bude domnívati, že otec, čině mu dobro, koná je proto, že jím prospívá především sobě. Netřeba připomínati, že náš dosavadní poměr může příkladů podobných poskytnouti na sta, neboť my jsme velmi často pracovali k dobru všeobecnému, k dobru celku, státu, zapomínajíce, že u Slováků převažuje velmi často zřetel k Slovensku nad zřetel k státu, nebo aspoň byly tyto zřetele stejně silné. Nedůvěra slabšího k silnějšímu objevila se po převratě velmi brzy. Jednotná výchova tuto věc by napravila a zmenšila.

Stejnojazyčností československého národa nemáme; není však vyloučeno vědomí národa jediného při různojazyčnosti, jež jest podmíněno pevnou vůlí, býti jedním národem. Abychom tuto vůli u všech příslušníků vzbudili, pracujeme k odstranění veškeré nedůvěry a vždy se zřením k oběma složkám národa, což však nelze vždy činiti principem majoritním, nýbrž velmi často dohodou. Narazíme tím ovšem na základní problém států národních: dohodneme-li se vždy napřed s příslušníky československého národa, můžeme vzhledem k národům ostatním spravedlivě užívati principu majoritního.

ÚK PrF MU Brno

